

Duurzaam Denkbeeld

De twee gezichten van de fossiele- energiesector

Hoe bewerkstelligen we de transitie van fossiele naar duurzame energie? Sommigen zeggen: via engagement van de financiële sector met de fossiele sector. Dat levert fraaie publieke statements op. Maar het leidt niet tot transitie. Integendeel: engagement houdt de status quo in stand, terwijl er urgent grote, ingrijpende veranderingen nodig zijn. Desinvesteren uit fossiele energie en investeren in duurzame energie is de enige oplossing.

Inzet voor een duurzame rol van de financiële sector

Het schiet nog niet op. Recente klimaatstudies en de klimaatconferentie van 2019 in Madrid laten allemaal hetzelfde zien: we gaan de verkeerde kant op. De hoeveelheid **broeikasgassen in de atmosfeer** is niet alleen toegenomen, maar harder gegroeid dan ooit. Zelfs de coronacrisis blijkt hierin **geen verandering** te kunnen brengen.

Het lijkt wel alsof de klimaatcrisis in een parallel universum met enorme bedrijvigheid wordt aangepakt, terwijl in de feitelijke wereld de broeikasgasemissies verder toenemen. We zijn zelfs nog niet begonnen ze terug te dringen. Met de huidige beloftes van landen zitten we strak op koers **voor ruim 3 graden mondiale opwarming**. Eigenlijk is 4 graden een betere inschatting, want realiteit en beloftes lopen uiteen, zoals de Urgenda-zaak in Nederland laat zien.

Een radicale aanpak is nodig. Maar wie dat hardop zegt hoort alleen de haalbaarheidsargumenten, de ‘we doen al veel’-redenen en de ‘heb geduld’-geruststellingen. Het schiet dus niet op. Daar kunnen we echter snel verandering in brengen. Het is tijd om ons beeld 180 graden te draaien. **Radicale klimaatoplossingen worden het nieuwe normaal.**

“De vele commitments wereldwijd wekken de indruk dat financiële instellingen hun investeringen en beleggingen in lijn willen brengen met de klimaatafspraken van Parijs. Maar gaat dat echt gebeuren?”

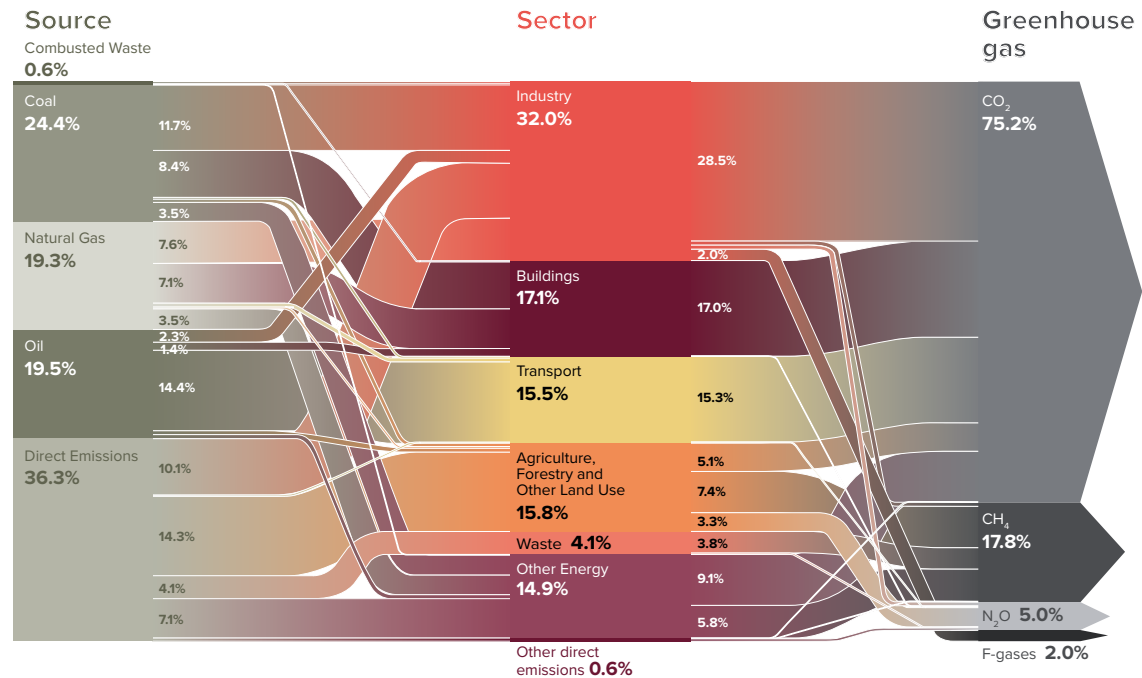
Sleutelpositie dankzij ons geld

In 1995 stond ik aan de wieg van de **VBDO**, de Nederlandse Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling. Sindsdien werk ik aan de rol die de financiële sector kan spelen om een duurzame samenleving te creëren die minder afhankelijk is van fossiele energie. Volgens mij heeft de financiële sector een sleutelpositie doordat zij beslist wat er gefinancierd wordt met ons spaar-, beleggings- en pensioengeld. De VBDO mobiliseerde beleggers om op de aandeelhoudersvergaderingen hun stem te laten horen over duurzaamheid. Dat heeft successen opgeleverd, vooral als het gaat om transparantie. Ook bij de fossiele sector. Maar tot nu toe is het daarbij gebleven. Veel woorden en beloftes, maar in de echte wereld zijn fossiele bedrijven geen steek veranderd. Ze zijn alleen maar meer kolen, olie en gas gaan produceren.

Nederland en de wereld

Energiesector laat het wereldwijd afweten

Waar komt de toename van broeikasgassen in de atmosfeer vandaan? De fossiele-energiesector (vooral kolen, gas en olie) levert verreweg de grootste bijdrage aan de primaire uitstoot van broeikasgassen wereldwijd: in **2017 ongeveer 63%**, gerekend in CO₂-equivalenten. Dit gaat om fossiele energie voor elektriciteit, vervoer en verwarming. De overige emissies worden hoofdzakelijk veroorzaakt door de sectoren land- en bosbouw.

Figuur 1 wereldwijde broeikasgasemissies (2017)

Om aan de klimaatafspraken van Parijs te voldoen moet de fossiele-energiesector de emissies in 2050 met 70% hebben gereduceerd. En in 2070 mag de sector geen emissies door verbranding van fossiele brandstoffen meer uitstoten (zie kader). Dat staat in het **Sustainable Development Scenario (SDS)** van het Internationale Energieagentschap (IEA). Gaat de sector dat redden? Ik denk dat er twee mogelijkheden zijn. Of fossiele-energiebedrijven bestaan in 2070 niet meer. Of ze zijn getransformeerd tot producenten van duurzame energie.

Vooral op korte termijn moeten de emissies snel afnemen, volgens het IEA met 42% in 2030 ten opzichte van 2017. Klein lichtpuntje is dat de uitstoot van broeikasgassen door de fossiele sector wereldwijd in 2019 **niet is gestegen** ten opzichte van 2017 en 2018, vooral dankzij duurzame elektriciteitsopwekking. De lockdown vanwege corona zorgt er waarschijnlijk voor dat de emissies in 2020 8% minder zijn dan in 2019. Maar om onder een temperatuurstijging van 1,5 graden te blijven, moeten we wereldwijd tot 2030 **elk jaar bijna 8% minder uitstoten**.

HET CO₂-BUDGET

Veel scenario's berekenen hoe de CO₂-emissies beneden het peil voor 1,5 of 2,0 graden opwarming kunnen blijven. Wanneer die emissies netto op nul moeten uitkomen, hangt van veel factoren af. Ik noem er drie:

1. Hoe snel is het nog beschikbare CO₂-emissie-budget opgebruikt? Als we de uitstoot op korte termijn sterk verminderen, is er meer tijd voordat het budget helemaal op is. Omgekeerd: als we de CO₂-uitstoot op korte termijn maar weinig verminderen, is het budget al snel helemaal op.
2. Welke onzekerheid accepteren we? Met een kleiner budget is er een grotere kans dat we het doel van bijvoorbeeld 1,5 graden opwarming halen dan met een groter budget. Met andere woorden, de kans die we nemen om het doel wel of niet te halen, bepaalt mede de omvang van het budget.

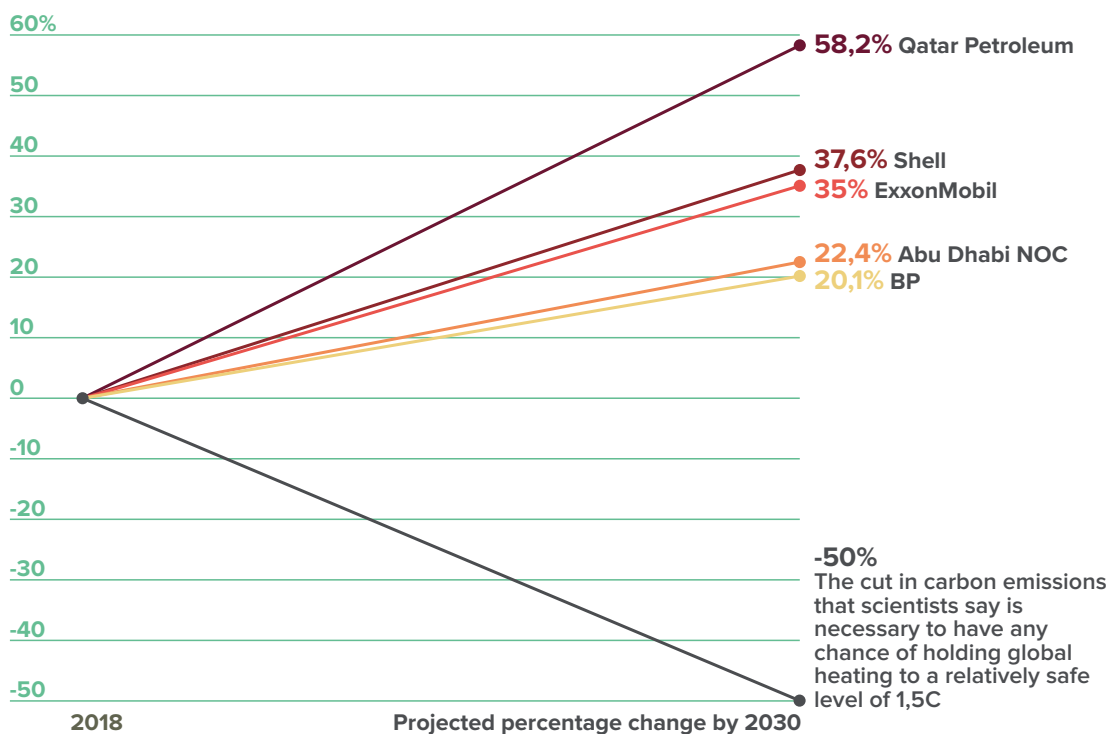
3. Nemen we andere broeikasgasemissies mee of niet? Als we rekening houden met methaanemissies door dooi van de permafrost, kan het budget er heel anders uit gaan zien.

Stel dat we een kans van 66% accepteren dat we onder de 1,5 graden stijging blijven. Dan is er nog een CO₂-budget van 420 gigaton. Stoten we ongeveer 40 gigaton per jaar uit, dan hebben we niet veel tijd over om netto op nul uit te komen.

Bron: pagina 12 van IPCC, 2018: Summary for Policymakers. In: Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty.

De uitdaging is de uitstoot substantieel naar beneden te brengen. Maar de fossiele-energiebedrijven gaan verder alsof er niets aan de hand is. In 2019 wilden zij de investeringen in de productie van kolen, olie en gas tot 2030 verder opvoeren. De coronapandemie heeft daar op korte termijn **een rem op gezet**. Als de economische activiteit aantrekt, gaan de remmen echter weer los. Shell gaat ervan uit dat in ieder geval **tot 2030 de productie van gas en olie zal groeien**. De sector verwacht dat zijn netto-emissies op termijn gaan dalen door meer inzet van biomassa en het afvangen en opslaan van CO₂ (CCS: Carbon Capture and Storage). Dat is een gok, want biomassa is schaars en CCS is duur en nog **in een experimenteel stadium**.

Shell and ExxonMobil have a projected oil and gas production increase of more than 35% between 2018 and 2030

Figuur 2: Toename olie en gasproductie fossiele energiebedrijven. Bron: Guardian oktober 2019. Gebaseerd op Rystad Energy en IPCC.

Lobby tegen klimaatmaatregelen

Tegelijkertijd investeren de grote olie- en gasbedrijven miljoenen in campagnes die de indruk moeten wekken dat zij er alles aan doen om de klimaatdoelen van Parijs te halen. Volgens **Influencemap** steken de vijf grote beursgenoteerde oliemaatschappijen (BP, Shell, Total, ExxonMobil en Chevron) daar zo'n 200 miljoen dollar per jaar in. Maar bijna datzelfde bedrag geven deze bedrijven uit aan **advertenties** en donaties aan lobbyclubs tégen klimaatmaatregelen. Pas dit jaar (2020) stoppen **Shell en Total** met hun bijdrage aan de fossiele lobbyclub American Fuel & Petrochemical Manufacturers (AFPM).

Ook in coronatijd is de lobby succesvol. De steunpakketten van de G20-landen gaan nog steeds, meestal zonder klimaatvoorwaarden, **voor een groot deel** naar de kwakkelende fossiele energieproducenten en hun afnemers. De stand per 29 juli 2020 was: 48% naar fossiel; 40% naar duurzaam en 12% naar overig energie. Tegelijk blijven landen, waaronder Nederland, de fossiele sector en zijn grootverbruikers fiscale voordelen geven. Volgens Milieudefensie voor wel 8 miljard euro per jaar. De OESO en het IEA gaan dit op verzoek van de Tweede Kamer binnenkort nog eens doorrekenen. Daar komt vast een ander bedrag uit, maar ook dat zal in de miljarden lopen.

Climate Action 100+ volgt 39 olie- en gasbedrijven. Slechts drie daarvan verklaren dat de agenda van de belangengroepen waarvan zij lid zijn, overeenkomt met hun eigen klimaatagenda. Voor de overige 36 is het geen probleem dat zij publiekelijk een kordaat klimaatbeleid uitdragen, terwijl ze hun belangenvertegenwoordigers laten lobbyen tégen klimaatmaatregelen. Zo lobbyt de olie- en gasector in de VS voor de inperking van de rechten van aandeelhouders om klimaatresoluties te agenderen. Het altijd zo bedaarde PRI (Principles for Responsible Investment, een groot VN-platform waarin beleggers zich hebben georganiseerd voor gezamenlijk engagement) reageerde daarop **furieus**. En terecht.

De fossiele-energiesector, de bron van meer dan 60% van alle broeikasgasemissies, heeft dus twee gezichten: een **dat de noodzaak van klimaatmaatregelen erkent** en een ander dat daar tegelijkertijd volstrekt haaks op handelt.

Financiële sector

Engagement is de weg van de minste weerstand

De financiële sector, die de fossiele bedrijven van het broodnodige kapitaal voorziet, heeft dezelfde twee gezichten. Banken en grote (institutionele) beleggers wereldwijd, zoals pensioenfondsen, hebben een belangrijke sleutel in handen om de klimaatdoelen van Parijs te halen. Zij beslissen namelijk of fossiele-energiebedrijven en andere CO₂-intensieve sectoren wel of geen geld krijgen. Inmiddels hebben grote financiële instellingen besloten om **te stoppen met investeren in fossiele energie**, bijvoorbeeld de Europese Investerings Bank (EIB) en de grote Noorse vermogensbeheerder Storebrand. Er zijn ook **verzekeraars** die geen steenkoolprojecten meer verzekeren. Nederlandse instellingen vormen een heel voorzichtige voorhoede, gevolgd door vooral andere Europese en enkele Amerikaanse financiële instellingen.

Daar staat tegenover dat de 35 grootste banken ter wereld volgens de **Rain Forest Alliance** in 2016, 2017, 2018 en 2019 elk jaar méér geld uitleenden aan de fossiele sector. Ook Nederlandse financiële instellingen blijven volop investeren in de fossiele sector. In hun communicatie onderschrijven ze hoe belangrijk het is om de klimaatcrisis aan te pakken, maar dat blijft vooral lippendienst. Desinvesteren zou volgens hen juist contraproductief zijn, want dan hebben ze ook geen invloed meer op het betreffende bedrijf. En als jij de financiering niet doet, neemt een minder kritische bank of investeerder graag jouw plaats in.

“Nederlandse financiële instellingen zeggen hoe belangrijk het is om de klimaatcrisis aan te pakken, maar afscheid van de fossiele sector zit er nog niet in.”

Financiële instellingen die nog steeds investeren in de fossiele sector, brengen dat als een effectievere methode dan uitsluiting. ‘Inclusie’ is dus de positieve framing van ‘doorgaan op de oude voet.’ Volgens deze instellingen heeft praten meer effect dan uitsluiting. Dat praten – engagement – gebeurt wel achter gesloten deuren. Daarbij willen de financiële instellingen hun invloed gebruiken door aan te dringen op verandering. Engagement kan inderdaad effectief zijn. Maar dat geldt niet voor de fossiele-energiesector.

DE ROL VAN FINANCIËLE INSTELLINGEN

De impact op de reële vermindering van de emissie van broeikasgassen verschilt per type financiële instelling: beleggers, banken en verzekeraars. Welke invloed hebben ze op fossiele-energiebedrijven?

Beleggers (vooral pensioenfondsen, maar ook verzekeraars en vermogensbeheerders) hebben geen directe invloed op een onderneming. Ze kunnen alleen investeren (aandelen kopen) of desinvesteren (aandelen verkopen). Als ze op de beurs aandelen kopen, kan de onderneming gemakkelijker en goedkoper geld krijgen om bedrijfsbreed te investeren. Als ze aandelen verkopen gebeurt het omgekeerde.

Banken verstrekken leningen aan de fossiele-energiesector. Daarmee kunnen deze bedrijven projecten realiseren, zoals de beruchte **Dakota Access Pipeline**. Banken onderhandelen met het bedrijf over de lening die het wil afsluiten. In tegenstelling tot beleggers hebben ze dus een positie om voorwaarden te stellen aan een project.

Verzekeraars hebben een rol die vaak onbesproken blijft. Dat is niet terecht. Bedrijven die niet of niet goed verzekerd zijn, lopen risico's. Dat vinden bijvoorbeeld aandeelhouders, vergunningverleners en banken niet acceptabel. Daardoor neemt de kans af dat zij aandelen kopen of een lening verstrekken. Het aantal verzekeraars dat bereid is bijvoorbeeld steenkoolprojecten te verzekeren, **neemt inmiddels af**.

Veel financiële instellingen bestempelen engagement als dé strategie om hun klimaatdoelen te bereiken. Het is de weg van de minste weerstand: zij kunnen hun kernactiviteiten – het investeren in, financieren van of verzekeren van fossiele activiteiten – ongehinderd voortzetten. Daarmee hebben financiële instellingen en de fossiele-energiesector een gemeenschappelijk belang: ze blijven investeren in fossiele activiteiten. Bank en belegger zijn het roerend eens met het fossiele bedrijf over de effectiviteit en goede harmonie van hun terugkerende gesprekken. Neem bijvoorbeeld de gezamenlijke verklaring die Shell en een groot aantal beleggers opstelden: **“Shell appreciates the long-term relationship with its institutional investors and acknowledges the positive role that can be played by ongoing engagement.”** Met de mond belijden de partijen de noodzaak voor klimaatmaatregelen, met de portemonnee houden ze alles bij het oude.

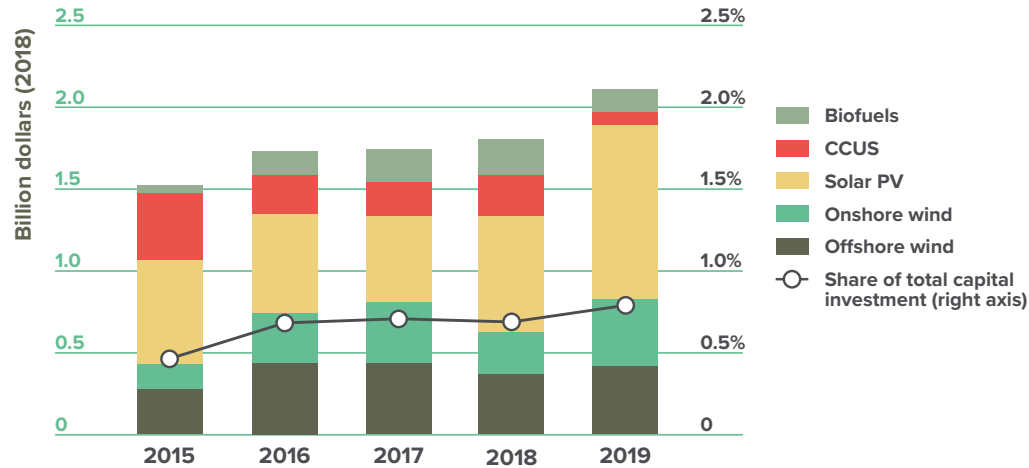
“Voor veel financiële instellingen is engagement de weg van de minste weerstand. Het investeren in, financieren van of verzekeren van fossiele activiteiten kan ongehinderd doorgaan.”

Natuurlijk kan engagement effectief zijn, maar niet als een bank of belegger **een sector vraagt te veranderen door haar kernactiviteit af te bouwen**. Kledingbedrijven vragen kinderarbeid in hun ketens uit te bannen is iets anders dan ze vragen geen kleding meer te maken. Het bedrijf moet dan geheel omscholen en nieuwe markten ontwikkelen. De transitie, en daarmee de weerstand, is simpelweg te groot. Met een goed gesprek krijg je het bedrijf die brug niet over.

Dat de fossiele-energiesector zich niets gelegen laat liggen aan gesprekken over klimaat met de financiële sector, laten talloze voorbeelden zien. Natuurlijk gaat het soms goed, maar dat leidt vervolgens alleen tot papieren toezeggingen, niet tot tastbare impact. De olie- en gasector gaat stug door nieuwe projecten te ontwikkelen. Zo kondigde Shell, waarschijnlijk het meest ‘ge-engagede’ bedrijf ter wereld, recent aan dat het meer gaat investeren in olie en gas. Shell **blijft de productie opvoeren**, want ‘de wereld kan niet zonder’. Net als **Exxon** en **Chevron**. Als het IEA-rapport **The Oil and Gas Industry in Energy Transition** iets laat zien, is dat de sector helemaal niet in transitie is. Tussen 2015 en 2019 is het aandeel van de investeringen in duurzame energie door de fossiele sector gestegen van 0,4% naar 0,8%. De rest van de investeringen gaat naar kolen, gas en olie.

Investment by the oil and gas industry outside of core areas is growing, but remains a relatively small part of overall capital expenditure

Capital investment by Majors and selected other companies in new projects outside oil and gas supply

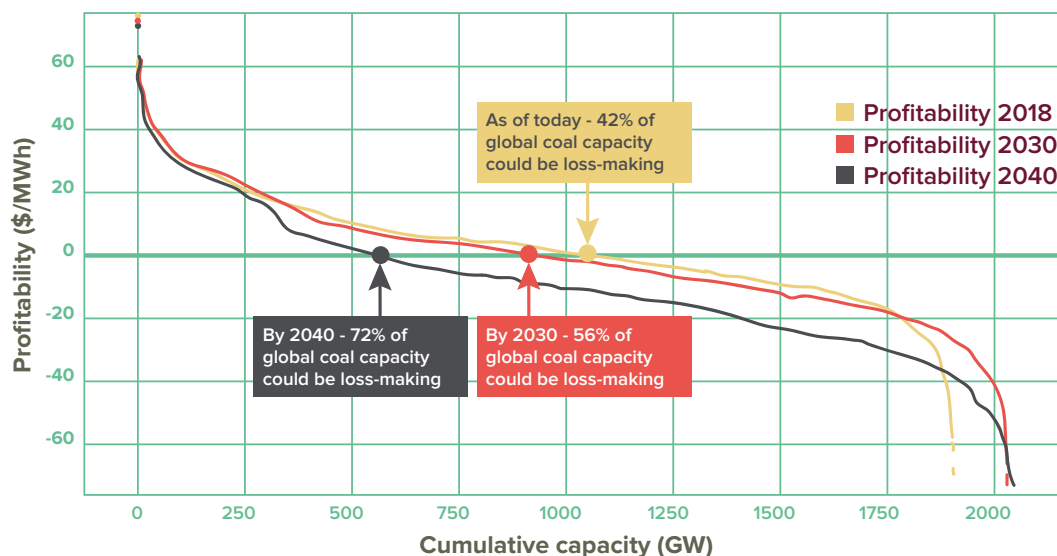

Figuur 3: Investerings in duurzame energie door fossiele energiebedrijven. Bron: IEA januari 2020.

Desinvesteren uit de fossiele sector is wél effectief

Klopt het eigenlijk dat desinvesteren niet werkt? De fossiele sector zelf bewijst het tegendeel. Shell stelt in zijn [jaarverslagen over 2018 en 2019](#) dat desinvesteringscampagnes een materieel risico voor het bedrijf kunnen zijn. Ook de [OPEC](#) vindt desinvesteren een groot risico voor de sector. Als het om steenkool gaat, verklaart de ene na de andere bank, belegger en verzekeraar dat hij gaat desinvesteren – met als hoogtepunt de [aankondiging van Blackrock](#) om uit mijnbouwbedrijven te stappen die meer dan 25% van hun omzet uit steenkool halen. Ook het [ABP](#) gaat heel voorzichtig in die richting met de ambitie om in 2030 niet meer direct te beleggen in kolen, althans in rijke landen. Inmiddels heeft de steenkoolsector het zo zwaar dat [mijnbouwbedrijven zélf uit steenkool](#) stappen of dat serieus aan het onderzoeken zijn. Ook in [Azië](#) is de financiering van steenkoolprojecten een heikele onderneming geworden. De financiële sector is dus actief aan het desinvesteren uit steenkool en ziet daar de [impact](#) van. Deze financiële instellingen kiezen daar overigens niet voor omdat ze betrokken zijn bij het klimaat, maar omdat ze zien dat de [rendabiliteit van steenkool snel afneemt, zoals figuur 4 laat zien](#).

Global gross profitability curve of coal capacity existing and under construction

Figuur 4: winstgevendheid steenkoolcentrales. Bron: Carbon Tracker

De meeste financiële instellingen wereldwijd trekken dit besluit niet door naar de olie- en gassector, want daar valt nog wel geld te verdienen. Zij schatten de financiële risico's voor die sector minder somber in dan voor kolen. Ze zien dus geen reden om uit de olie- en gassector te stappen. En dan vinden ze ineens dat engagement wél werkt en desinvesteren niet. De effectiviteit van engagement met de fossiele sector wordt dus onderbouwd door tegenstrijdigheden. Tijd om daar afscheid van te nemen.

“De effectiviteit van engagement met de fossiele sector wordt onderbouwd door tegenstrijdigheden. Tijd om daar afscheid van te nemen.”

Ethiek

Morele verantwoordelijkheid

Tot nu toe hebben we het vooral gehad over rationele afwegingen. Maar er is een laatste, cruciaal argument dat wellicht alle andere overschaduw: de ethische of morele afweging. Als je weet dat een bedrijf waarin je investeert of een project dat je financiert, de klimaatcrisis verder verergert, als je weet dat je rendement maakt ten koste van mens en natuur nu en van vele generaties in de toekomst – hoe kun je zo'n investering dan nog moreel verantwoorden?

Lichtpunten

Langzaam komt verandering op gang

Er liggen veel kansen om het tij te keren. Steeds meer signalen wijzen erop dat het in opkomst is om zo snel mogelijk wereldwijd te stoppen met beleggen in of financieren van vooral nieuwe fossiele-energieprojecten. Druk op de financiële sector blijft daarvoor nodig.

Signaal 1: er ontstaan roadmaps naar desinvestering

Er komen roadmaps voor het desinvesteren uit fossiele energie, zoals de **retirement schedules-strategieën**. Daarbij bouwen financiële instellingen zo snel mogelijk hun belangen in de fossiele sector af, tegen zo laag mogelijke kosten en risico's.

Signaal 2: de fossiele sector wordt een hoogrisicosector

De fossiele-energiesector was altijd een laagrisicosector voor beleggers en financiers, maar daarin komt nu heel snel verandering. De sector krijgt immers te maken met een **groeïend aantal risico's**. Dat leidt bijvoorbeeld tot lagere koersen. Op de beurzen deden de olie- en gasbedrijven het voor de coronacrisis al matig, maar sindsdien is het alleen maar erger geworden. De afgelopen tien jaar is de DJ US Oil & Gas-index nauwelijks van zijn plaats gekomen, op wat tussentijdse schommelingen na. Ondanks de hoge economische groei in die vijf jaar is de index zelfs gezakt. Groeiende risico's voor de fossiele sector zijn nieuwe, concurrerende technologieën zoals zon- en windenergie, nieuwe regels en rechtszaken. De fossiele-energiebedrijven proberen de daling van het vertrouwen op te vangen met nieuwe investeringen om nog meer fossiele energie te winnen. Die strategie is riskant, want de kans groeit dat investeringen door de fossiele sector straks niets meer waard zijn door veranderingen in de markt en klimaatregels van overheden. Dat leidt tot **stranded assets én liabilities** en heeft van de voorheen stabiele fossiele-energiesector een speculatieve investering gemaakt – een proces dat de coronacrisis verder heeft versterkt.

Signaal 3: centrale banken roeren zich

Het is dan ook niet verwonderlijk dat toezichthouders, zoals **centrale banken** die staan voor de stabiliteit van de financiële sector, willen dat pensioenfondsen en banken rekening gaan houden met deze groeiende risico's. Mark Carney, tot 2020 gouverneur van de Bank of Engeland, dringt er bij de financiële sector op aan nú te handelen, want **“zodra klimaatverandering een bepalende factor wordt voor financiële stabiliteit, zou het al te laat kunnen zijn.”** Ook Frank Elderson, directeur toezicht van de Nederlandse Centrale Bank, wil dat de financiële sector zijn klimaatrisico's in kaart brengt. Daar horen ook de investeringen in en financieringen van de fossiele sector bij.

Signaal 4: de boze belegger

Soms maakt een belegger zich wel kwaad om de engagementgesprekken met een fossiel-energiebedrijf. De Engelse grootaandeelhouder Legal & General (L&G) bleef met Exxon praten, tot dit bedrijf een **aan-deelhoudersresolutie blokkeerde die vroeg om meer inspanningen voor het klimaat**. L&G verkocht daarop 300 miljoen dollar aan Exxon-aandelen.

Signaal 5: omslag in de sector zelf

Niet veel bedrijven zijn in staat een transitie met hun kernactiviteit te maken. **Motorola slaagde er niet in, Nokia uiteindelijk evenmin**. De automobielsector worstelt er nu mee, maar daar is de transitie van fossiele brandstoffen naar elektrische aandrijving het kantelpunt inmiddels gepasseerd. Interessant genoeg gaat dat voor de fossiele-energiesector flinke consequenties hebben. Er zijn nog geen fossiele-energiebedrijven die deze omslag maken. Beloftes zijn er wel. Zo beloven **Eni, Repsol en BP** om in 2050 klimaatneutraal te zijn. De **kleine lettertjes** in die beloftes stemmen echter niet hoopvol over de uitkomsten. Druk vanuit de financiële sector om die beloftes waar te maken is dus hard nodig.

ASN BANK**Geen geld naar fossiele energie**

ASN Bank heeft nooit via financiering of belegging geld gestoken in de fossiele-energiesector. Het is duidelijk dat zij voorstander is van desinvesteren uit deze sector. Zij desinvesteert niet uit sectoren – of liever activiteiten – die nu niet duurzaam zijn, maar dat wel kunnen worden. Zeker als ze een noodzakelijke bijdrage leveren aan de maatschappij, zoals de voedingssector, de bouw en de zorg. Zij desinvesteert wel uit sectoren die gedomineerd worden door activiteiten die aantoonbaar niet duurzaam zijn en dat ook niet kunnen worden. Bijvoorbeeld de exploratie en productie van fossiele-energiegrondstoffen (kolen, olie, gas) en de opwekking van elektra met fossiele grondstoffen. Maar ook

de productie van controversiële wapens en chemicaliën die giftig zijn en niet of heel slecht afbreken in de natuur. Ook het moederbedrijf van ASN Bank, de Volksbank, volgt dat beleid.

ASN Bank heeft nooit geïnvesteerd in de fossiele-energiesector. Zij wil ook de (Nederlandse) financiële sector bewegen om zo snel mogelijk te stoppen met het financieren van en beleggen in de fossiele sector. En om uitsluitend duurzame energieproductie en energiebesparing te financieren. De roadmap die ASN Bank daarbij hanteert, is haar strategie om in 2030 met de hele balans **klimaatpositief** te zijn. De Volksbank streeft ernaar dat haar balans in 2030 **klimaatneutraal** is.

Disclaimer

Dit essay verwoordt de opinie van **Piet Sprengers**, manager Duurzaamheidsstrategie & -Beleid bij ASN Bank. Reacties op dit essay zijn welkom. U kunt ze sturen naar piet.sprengers@asnbank.nl onder vermelding van 'Duurzaam Denkbeeld'.